

KİTLESEL SİĞİNMA AVRUPA BİRLİĞİ SİĞİNMA POLİTİKASI: AYRIMCILIK YASAĞI TEMELİNDE BİR İNCELEME

Tülay YILDIRIM MAT*
Miray AZAKLI KÖSE**
Merve İSPIRLİ ARMAĞAN***
Araştırma Makalesi

Öz

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı büyük bir göç dalgası oluşmasına sebep olmuş ve komşu ülkelerle birlikte Batı'ya doğru bir kitlesel akın söz konusu olmuştur. Türkiye'de geçici koruma mekanizması devreye sokulsa da Avrupa Birliği'nde (AB) bu yönde genel bir karar alınmamış, sığınmacı kabulü ülkelerin takdirine bırakılmış; nitekim oldukça az sayıda sığınmacı Avrupa'ya kabul edilmiştir. Buna karşın 2022 Şubat'ında Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle başlayan süreçte AB Birlik düzeyinde hızlı ve çözüm odaklı kararlar almak suretiyle Ukraynalı sığınmacılar için Geçici Koruma Direktifi'ni aktive etmiştir. Bu çalışmada, 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı ve 2022'de Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrasındaki süreçte yerinden edilen ve sığınma arayan kimselere karşı AB'nin izlediği sığınma politikası ayrımcılık yasağı temelinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sığınmaya Erişim Hakkı, Ayrımcılık Yasağı, Geçici Koruma, Kitlesel Akın, Geçici Koruma Direktifi.

The European Union Asylum Policy in Mass Influx Situations: An Analysis Based on the Prohibition of Discrimination

Abstract

2011 Syrian civil war caused a large migration flow and a mass influx to the West along with neighboring countries. While temporary protection mechanism

* Doç. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, tulay.yildirim.mat@ikc.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3035-9693

** Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, miray.kose@medeniyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9723-8618

*** Arş. Gör., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, merve.ispirli@medeniyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4928-5321

Makalenin Gönderilme Tarihi: 30/10/2022, Kabul Edilme Tarihi:17/07/2023.

activated in Türkiye, the European Union (EU) has not take a decision on EU level, asylum seekers have been left to the discretion of the countries. Consequently, quite a few asylum seekers have been admitted to the EU. The EU activated the temporary protection directive for Ukrainian asylum seekers by taking quick and solution-oriented decisions at the union level after Russian invasion on Ukraine in February 2022. This study examines the EU asylum policies on the displaced asylum seekers after the 2011 Syrian civil war and the Russian invasion of Ukraine in 2022 on the basis of the prohibition of discrimination.

Keywords: *Right to Access the Asylum, Prohibition of Discrimination, Temporary Protection, Mass Influx, Temporary Protection Directive.*

Giriş

Kitlesel sığınma son yıllarda en önemli uluslararası sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kitlesel sığınmanın tam bir tanımı yapılamasa da, kavramı "kısa sürede gerçekleşen önemli sayıda insanın koruma talebiyle sınıra gelmesi ve koruma talep edilen devletin bu sayıdaki insana koruma sağlama kapasitesine sahip olamaması" olarak ifade etmek mümkündür.¹ Çok sayıda insanın sınıra gelmesi ve bu sayıda insana koruma sağlanması devletler açısından ciddi sosyoekonomik yüklerin üstlenilmesine yol açtığından, pek çok devlet kitlesel sığınma sağlama konusunda isteksiz davranmakta ve sığınma arayan kişileri ülkelerine kabul etmekten kaçınmaktadır. Özellikle 2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaş sonucunda meydana gelen kitlesel akın bu tabloyu daha da görünür hale getirmiştir. Ancak bu dönemde geri kabul anlaşmaları akdederek sığınma arayan kişileri mümkün olduğunca Birlik sınırları dışında tutmaya çalışan ve denizde geri itme uygulamaları ile Birlik sınırlarına ulaşılmasını engelleme gayreti gösteren AB, 2022’de patlak veren Ukrayna-Rusya Savaşı sonrasında meydana gelen kitlesel akın karşısında tam tersi bir yaklaşım sergilemiş ve Ukraynalı sığınmacıların AB Geçici Koruma Direktifi uyarınca geçici koruma kapsamına alınmasına karar vermiştir.

Kitlesel akınların yol açtığı sorunların çözümü için "kölfe paylaşımı" ve "geçici koruma" kavramları geliştirilmiştir. Kölfe paylaşımı ile, uluslararası toplumun kitlesel sığınmanın yol açtığı kölfeti paylaşması kastedilmekte iken; geçici koruma, devletlerin kitlesel sığınma taleplerini ilk aşamada olumlu karşılamasını ancak sonrasında 1951 Cenevre

¹ Elif Uzun, "Mülteci Hukuku," içinde *Uluslararası Hukuk II*, ed. Ayşe Nur Tütüncü et al. (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013), 126.

Sözleşmesi'nin öngördüğü yükümlülükler ile bağlı olmaksızın farklı bir kalıcı çözüm yoluna başvurabilmesini ifade etmektedir.² Ancak uluslararası toplumda ne külfet paylaşımı tam manasıyla gerçekleştirilebilmiş; ne de geçici koruma prosedürü ayırım gözetmeksizin uygulanabilmiştir.

Bu çalışmada AB ve AB üyesi devletlerin 2011 Suriye iç savaşı ve 2022 Ukrayna-Rusya Savaşı sonrasında sığınma politikaları bakımından değişen ve bazılarınca “çifte standart” olarak nitelendirilen tutumu uluslararası hukukun temel kurallarından biri olan ayrımcılık yasağı çerçevesinde incelenecektir. AB'nin Suriyeli ve Ukraynalı sığınmacılara yönelik farklı tutumunun farklı uluslararası belgelerde bir uluslararası yükümlülük olarak öngörülen ayrımcılık yasağını ihlal edip etmediği sorusu yanıtlanmaya çalışılacaktır.

I. Avrupa Birliği'nin Suriyelilere ve Ukraynalılara Yönelik Sığınma Politikası

Göç konusu her ne kadar 1980'lerin sonundan itibaren Avrupa'da bir sorun olarak ortaya çıksa da özellikle 2011'de Suriye İç Savaşı'nın başlamasıyla birlikte tam anlamıyla “krize” dönüşmüştür. 2015'te 1 milyonun üzerinde sığınma başvurusu ile karşı karşıya kalan AB ülkeleri için bu kriz daha da derinleşmiştir. 2015 yılında gerçekleşen sığınmacı sayısındaki bu olağanüstü artış mülteci krizi olarak nitelendirilmiştir. Bu krizin çözümü için insani yollar önerilmiş olsa da AB ve üye ülkelerin tercih ettiği uygulamalar; geri itme, Frontex ile sınırları koruma adı altında şiddet eylemleri, Türkiye'yi güvenli üçüncü ülke kabul ederek yapılan geri kabul anlaşması ile sığınmacıları Türkiye'ye geri gönderme, “Fortress Europe” uygulaması adı altında Yunanistan, Bulgaristan, Polonya, Macaristan, Slovenya ve Baltık Ülkeleri sınırlarına duvarlar örme³ şeklinde olmuştur. Diğer bir deyişle AB'nin bu kriz karşısında geliştirdiği politikayı, düzensiz göç ve kaçakçılık ile mücadele kapsamında sınır güvenliğinin sağlanması ve sığınma başvurusunda bulunan kişilerin AB üyesi olmayan ülkelere geri kabul anlaşmaları çerçevesinde geri gönderilmesi şeklinde özetleyebiliriz.⁴ Nitekim kitlesel sığınma arayışında sığınmacılara sağlanması gereken

² Ibid., p.126.

³ “Border Walls Symbolize a Europe Where Refugees are Increasingly Unwelcome”, Arab News, 15 Ocak 2022, Erişim Tarihi Mayıs 18, 2022, <https://www.arabnews.com/node/2004706/world>

⁴ Nagihan Söylemez, “Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Suriye Mülteci Krizinin Türkiye-AB İlişkilerine Yansımaları” (Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, 2017): 65.

standartların ve yükün adil bir Şekilde paylaŐılması için 2001 yılında kabul edilen Geçici Koruma Direktifi'nin⁵ 2015 krizi sonrası Suriyeli sığınmacılar için uygulanması Komisyon tarafından hazırlanan bir raporla Suriye'den AB sınırlarına gelen akınların yn verilebilir nitelikte olduğu belirtilerek uygun bulunmamıŐtır.⁶

Geçici Koruma Direktifi'nin uygulanmaması ve özellikle İtalya ve Yunanistan sınırlarında oluŐan kalabalığın yönetilebilir miktarlara çekilmesi adına AB Mayıs 2015'te ve Eylül 2015'te iki adet somut önlemleri içeren uygulamaya yönelik düzenlemeler yapmıŐtır. Söz konusu önlemlerin içerisinde İtalya ve Yunanistan sınırında biriken yoğunluğun azaltılmasına yönelik olarak "yeniden yerleŐtirme" mekanizması yer almaktadır. Bu mekanizma sayesinde mevcut sığınmacı yoğunluğunun, homojen bir Şekilde dağılması ve sığınmacı yoğunluğu olan AB yesi devletlerden başka bir AB yesi devlete taŐınması amaçlanmıŐ, ayrıca bu kişilerin uyumuna ilişkin çalıŐmalar geliştirilmiştir.⁷ Fakat bu çalıŐmaların baŐarısı tartıŐmalıdır. Zira sığınmacılara yönelik olarak sorumluluk almak istemeyen Avrupa devletlerinin bu yeniden yerleŐtirme mekanizmasında planlananın aksine hareket ettiği ve sığınmacıları ülkelerinde yerleŐtirmediĐi tespit edilmiştir. Özellikle Macaristan, Avusturya ve Polonya, Yunanistan'dan ve İtalya'dan hiçbir sığınmacıyı kabul etmemiŐtir. Bazı ülkelerce kota ile dağıtım kararına karşı çıkmış ve konu AB Adalet Divanı'na götürülmüŐtür. Divan'ın kararı hukuka uygun bulmasına rağmen, Macaristan, Slovakya ve Polonya verilen kararı tanımayacağını belirtmiştir.⁸ Diğer taraftan ek Cumhuriyeti 12,

⁵ 1991 yılında Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte kitlesel g ile karşı karşıya kalan Avrupa lkeleri sığınmacılar ile ilgili olarak yerel hukuk zeminde çözüm bulmaya çalıŐmıŐlar; fakat bu Şekilde düzensiz bir Şekilde gerçekleşen kitle g ile baŐ etme hususunda zorlanmıŐlardır. BaŐ gösteren sığınmacı yükünün adil bir Şekilde stlenilmemesi ve sadece belirli ülkelerin bu konuda sorumluluk alması da uygulamada farklı sorunlara yol açmıŐtır. YaŐanılan krizden çıkarılan dersler ile birlikte yapılan çalışma neticesinde 2001 yılında Geçici Koruma Direktifi kabul edilmiştir. Official Journal of the European Union, Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof (Temporary Protection Directive in short) 2001.

⁶ European Commission, "Study on the Temporary Protection Directive Final Report" Erişim Tarihi: Mayıs 9, 2022,

https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2020-09/final_report_evaluation_tpd_en.pdf

⁷ Söylemez, "Avrupa Birliği G Politikaları," 75.

⁸ "Polonya, Slovakya ve Macaristan'dan Kota Kararına Tepki," AA, 6 Eylül 2017, Erişim Tarihi: Mayıs 18, 2022, <https://www.aa.com.tr/dunya/polonya-slovakya-ve-macaristandan-kota-kararina-tepki/902895?amp=1>

Hırvatistan 59, Bulgaristan ise 50 sığınmacının ülkelerinde yeniden yerleştirilmesini sağlayarak sadece göstermelik bir tavır sergilemişlerdir.⁹

AB, kara sınırlarına duvar örmenin yanı sıra tıpkı Türkiye ile akdettiği anlaşma gibi anlaşmaları Sudan, Libya, Fas ve Tunus gibi ülkelerle de yaparak göç rotasındaki ülkeleri göçmenleri tutma karşılığında maddi olarak desteklemekte, o ülkelerin sahil güvenlik birimleri ile ortak operasyonlar yaparak Akdeniz'den İtalya, Fransa ve İspanya'ya göçmen akışını kesmeye çalışmaktadır. Aynı zamanda bu ülkelerde kendisinin finanse ettiği gözaltı merkezleri kurulmasını sağlamıştır ve yakalanan bot ve teknelerdeki göçmenler bu merkezlere teslim edilmektedir.¹⁰ Nitekim 2016 yılında Avrupa Sınır Koruma ve Sahil Güvenlik Ajansı olarak yeniden yapılandırılan Frontex'in 2005 yılında 6 milyon Euro bütçe ve 1400 personeli varken 2021 yılında bütçesi 543 milyona personel sayısı da 10.000'e çıkartılmıştır.¹¹ Bu durum AB'nin bütçeyi sığınmacıların durumunu iyileştirmek yerine, onların sınırdan geçişlerini engellemek amacıyla harcadığını göstermektedir.

Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle başlayan süreç yeni bir göç dalgasını tetikleyerek, Avrupa'ya olan mülteci akımının fitilini yeniden ateşlemiştir. Başta komşu ülke Polonya olmak üzere, Avrupa'nın birçok ülkesine kitlesel göç hareketi başlamıştır. AB, Suriyelilere yönelik sınırda durdurma, geri itme, üçüncü ülkelere gönderme gibi politikalar izlemektedirken Ukraynalılar için tarihlerinde ilk defa 20 Temmuz 2001 tarihli ve 2001/55/EC sayılı Geçici Koruma Direktifi'nin uygulanmasına karar vermiştir.¹² Bu Direktif, eski Yugoslavya'daki çatışmaların ardından, Avrupa'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana ilk kez, Avrupa'daki bir çatışmadan kaynaklanan

⁹ European Commission, "Annex to the Report from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council" Brussels, COM(2017) 405 Final, [https://www.europeanmigrationlaw.eu/documents/COM\(2017\)405-Annex3.PDF](https://www.europeanmigrationlaw.eu/documents/COM(2017)405-Annex3.PDF) , 26.07.2017.

¹⁰ "EU-funded boats to abusive Libyan coastguard underline European complicity in grave violations against sea migrants" Reliefweb, 15 Ekim 2021, Erişim Tarihi: Mayıs 19, 2022, <https://reliefweb.int/report/libya/eu-funded-boats-abusive-libyan-coastguard-underline-european-complicity-grave>

¹¹ "Annual budget of Frontex in the European Union from 2005 to 2021" Statista, 7 Aralık 2021, Erişim Tarihi: Mayıs 19, 2022, <https://www.statista.com/statistics/973052/annual-budget-frontex-eu/#:~:text=In%202021%2C%20the%20annual%20budget,460%20million%20Euros%20in%202020>

¹² "Ukraine: Commission proposes temporary protection for people fleeing war in Ukraine and guidelines for border checks" European Commission, 2 Mart 2022, Erişim Tarihi Mayıs 19, 2022, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1469

insanların Avrupa genelinde kitlesel olarak yerinden edilmesiyle karşı karşıya kaldığı dönemde kabul edilmiştir. Direktif, savaştan kaçan kişilere anında koruma sağlamak ve böylece Üye Devletlerin sığınma sistemlerinin aşırı yüklenmesini önlemek, Avrupa içi yerinden edilmeleri ortaklaşa yönetmeye yönelik çabaların dengelenmesini teşvik etmek amacıyla özel olarak tasarlanmıştır. Geçici Koruma Direktifi'nde yer alan hükümler ve ulusal tedbirlerin uygulanması, üye devletlerin Ukrayna'dan kaçan yerinden edilmiş kişilerin gelişlerini, temel haklara ve uluslararası yükümlülüklerle tam saygı göstererek kontrollü ve etkili bir şekilde yönetmesine imkan sağlamak için uygulamaya konmuştur. Geçici koruma, yerinden edilmiş kişilerin Birlik genelinde oturma izni de dahil olmak üzere, yeterli düzeyde koruma sağlayan uyumlu haklardan yararlanmalarına hızla izin vermekte ve bu kişilere istihdam veya serbest meslek faaliyetlerinde bulunma imkanı, uygun barınma olanaklarına erişim, gerekli sosyal yardım, tıbbi veya diğer yardım ve geçim araçlarına erişim imkanı sağlamaktadır. Ayrıca 18 yaşın altındaki kişilerin doğrudan eğitime erişim hakkına da cevaz vermektedir.¹³

Tüm bunların yanında Ukrayna'nın normalde ilerleyemeyecek derecede hızlı ilerlemeye başlayan AB'ye üyelik süreci, tüm Batı dünyasından gördüğü destek ve sempati de Ukraynalıların varış ülkelerinde Suriyelilerin aksine ırkçılık derecesine varacak ayrımcılıklarla karşı karşıya kalmasının da önüne geçmiş hatta kimi ülkeler Ukrayna'dan gelecek mültecilere yer açmak için merkezlerde ve evsizlere tahsis edilen barınaklarda yaşayan Suriyeli ve Afganları oralardan çıkarmıştır.¹⁴

Suriye krizine yönelik olarak alınan tedbirler sınır güvenliğinin korunarak üçüncü ülkelerle yapılan anlaşmalar gereğince, sığınmacıların bu ülkelere geri gönderilmesi olurken Ukrayna krizinde ise açık kapı politikasının uygulandığı net bir biçimde görülmektedir.

¹³ European Union, "Proposal for a Council Implementing Decision Establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001, and having the effect of introducing temporary protection", Brussels, COM(2022) 91 Final, 02.03.2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1646384923837&uri=CELEX%3A52022PC0091>

¹⁴ "Germany Is Displacing Afghan Refugees to Make Way for Ukrainians" Foreign Policy, 20 Nisan 2022, Erişim Tarihi: Mayıs 20, 2022, <https://foreignpolicy.com/2022/04/20/germany-refugee-policy-afghanistan-ukraine/>

II. Uluslararası Hukukta Ayrımcılık Yasağı

A. Genel Olarak Ayrımcılık Yasağı

Uluslararası sözleşmelerde düzenlendiği biçimiyle ayrımcılık yasağı, bir kişinin veya kişi grubunun karşılaştığı muamele bakımından ilgisiz ve etkisiz bir niteliğinin, muamelenin belirleyici bir unsuru olarak kullanılmasına karşı kişiyi ve kişi gruplarını korumayı amaçlamaktadır.¹⁵ Ayrımcılık, isteyerek veya istemeyerek, icrai ya da ihmali biçimde, bir hukuk sisteminde eşit durumda olduğu kabul edilen kişilere, bir hak veya yükümlülükle ilgili olarak, aralarında geçerli bir neden olmaksızın eşit davranılmaması olarak tanımlanabilir.¹⁶

Ayrımcılık yasağı, 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nden (İHEB) başlayarak genel nitelikli bütün insan hakları belgelerinde düzenlenmiş; sonrasında ise ayrımcılığı belirli, özel alanlarda yasaklayan uluslararası sözleşmeler akdedilmiştir.¹⁷ Bunlar, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 1958 tarihli ve 111 sayılı Ayrımcılık (İş ve Meslek) Sözleşmesi¹⁸ ile Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü tarafından akdedilen 1960 tarihli Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme'dir¹⁹. Bu sözleşmelerin ardından ırksal ayrımcılığın yasaklanmasına yönelik olarak BM Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1963'te Irksal Ayrımcılığın Bütün Biçimleriyle Sona Erdirilmesine İlişkin Bildiri²⁰ kabul edilmiş; 21 Aralık 1965'te ise Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme²¹ kabul edilmiştir.

¹⁵ İdil Işıl Gül ve Ulaş Karan, *Ayrımcılık Yasağı Eğitim Rehberi*, 1. Baskı, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, Yayınları, 2011), 7.

¹⁶ Ulaş Karan, "Bireysel Başvuru Kararlarında Ayrımcılık Yasağı ve Eşitlik İlkesi", *Anayasa Yargısı*, 31, no 1 (2015), 237.

¹⁷ Gökçen Alpkaya, "BM'de Irksal Ayrımcılık Yasağı, Erken Uyarı ve Soykırım Suçunun Önlenmesi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66, no 03, 2011, 3-4.

¹⁸ ILO, *Discrimination (Employment and Occupation) Convention*, 1958 (No. 111), Erişim Tarihi Temmuz 10, 2022, https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C111

¹⁹ UN Convention against Discrimination in Education, 14 Aralık 1960, Erişim Tarihi Temmuz 10, 2022, http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=12949&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

²⁰ UNGA, *United Nations Declaration on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, A/RES/18/1904, Erişim Tarihi Temmuz 10, 2022, [https://www.oas.org/dil/1963%20United%20Nations%20Declaration%20on%20the%20Elimination%20of%20All%20Forms%20of%20Racial%20Discrimination,%20proclaimed%20by%20the%20General%20Assembly%20of%20the%20United%20Nations%20on%20November%2020,%201963,%20resolution%201904%20\(XVIII\).pdf](https://www.oas.org/dil/1963%20United%20Nations%20Declaration%20on%20the%20Elimination%20of%20All%20Forms%20of%20Racial%20Discrimination,%20proclaimed%20by%20the%20General%20Assembly%20of%20the%20United%20Nations%20on%20November%2020,%201963,%20resolution%201904%20(XVIII).pdf)

²¹ UNGA, *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, A/RES/2106(XX), 1965, Erişim Tarihi: Temmuz 10, 2022,

Her Türlü İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, Birleşmiş Milletler (BM) tarafından İHEB'den sonra kabul edilen temel insan hakları sözleşmelerinin ilki olup, özel olarak ırk ayrımcılığına yönelik bir sözleşmedir.²² Sözleşme'nin 1. maddesinde ırk ayrımcılığı “siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel veya toplumsal yaşamın herhangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlüklerin tanınmasını, uygulanmasını, bu hak ve özgürlüklerden yararlanılmasını ortadan kaldırmak veya zayıflatmak amacına ya da etkisine yönelik ırk, renk, soy ya da ulusal veya etnik kökene dayalı her türlü ayırım, dışlama, kısıtlama ya da tercih” olarak tanımlanmıştır. Sözleşmenin 3. maddesine göre taraf devletler, ırk ayrımcılığı ve apartheid'ı özellikle kınar ve kendi yargı yetkileri dahilindeki topraklarda bu nitelikteki tüm uygulamaları önlemeyi, yasaklamayı ve ortadan kaldırmayı üstlenirler.

1966 tarihli Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin²³ 2. maddesi ayrımcılığı Sözleşme'de korunan haklarla sınırlı olarak yasaklamaktadır: Maddeye göre Sözleşme'ye taraf her devlet kendi ülkesinde yaşayan ve yetkisi altında bulunan bütün bireylere ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka fikir, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum ya da başka bir statü bakımından hiçbir ayırım gözetmeksizin Sözleşme'de tanınan hakları sağlamak ve bu haklara saygı göstermekle yükümlüdür. Sözleşme'nin 3. maddesi Sözleşme'de yer alan haklardan yararlanma bakımından kadın ve erkek arasındaki eşitliği, 4. maddesi olağanüstü hallerde hakların sınırlandırılması bakımından ayrımcılık yasağını, 23. madde evlilik kapsamında eşlerin eşit ve hak ve sorumluluklara sahip olacaklarını, 24. madde çocukların korunmasında ayırım gzetilemeyeceğini, 25. madde vatandaşların yönetime katılma, oy kullanma ve kamu hizmetine girme hakkı bakımından eşitliğini, 27. madde ülkede bulunan etnik, dinsel veya dil azınlıkları bakımından kültür, din, ibadet ve dillerine kullanma hakkı bakımından eşitliğini düzenlemektedir. Sözleşme'nin 12. maddesine göre herkes, kendi ülkesi de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeyi terk etmekte özgürdür.

<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-elimination-all-forms-racial>

²² Gl ve Karan, “Ayrımcılık Yasağı,” 23.

²³ UNGA, International Covenant on Civil and Political Rights, 21st Session, 1966, Erişim Tarihi: Temmuz 10, 2022. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

1966 tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin²⁴ 2. maddesi de Sözleşme'de düzenlenen hakların kullanılması bakımından ayrımcılığı yasaklamaktadır. Sözleşme'nin 3. maddesi Sözleşme'de yer alan tüm haklar bakımından kadın-erkek eşitliğini, 7. maddesi eşit işlere hiçbir ayırım yapılmaksızın eşit ödeme yapılması ve ücret ve çalışma koşulları bakımından kadın-erkek eşitliğini düzenlemektedir.

Özetle, ayrımcılık yasağı uluslararası belgelerde kabul edilen temel prensiplerden biridir. Ayrımcılık yasağına bazı insan hakları sözleşmelerinde o sözleşmenin herkese eşit biçimde uygulanması amacıyla yer verilmişken, bazı belgeler kadınlar, çocuklar, göçmen işçiler ve aileleri ya da engelliler gibi ayrımcılığa uğrama bakımından daha dezavantajlı konumda bulunan kişilerin haklarının etkili bir şekilde korunmasını öngörürken ayrımcılık yasağına da yer vermektedir.

B. Uluslararası Mülteci Hukuku Bağlamında Ayrımcılık Yasağı

Ayrımcılık yasağına uluslararası mülteci hukuku bağlamında da yer verilmektedir. Küresel mülteci hukukunun temel düzenlemesi olan 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nin 3. maddesine göre: “Taraf devletler, bu Sözleşme hükümlerini mültecilere ırk, din veya geldikleri ülke bakımından ayırım yapmadan uygulayacaklardır.”

Ayrıca, ayrımcılık yasağına ilişkin bu açık düzenlemeler haricinde, sığınma hakkına ilişkin maddeler kaleme alınırken “herkes” ya da “hiç kimse” gibi istisnaya yer vermeyen ifadelerin kullanılmasından sığınma hakkı bakımından zımnen ayrımcılık yasağının gözetildiği anlaşılmaktadır:

İHEB 14. maddesinde, sığınma hakkı temel bir insan hakkı olarak nitelendirilmiştir. Buna göre: “Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır”. Ayrıca İHEB 2. maddesi de herkesin ayrımcılık olmaksızın bildirdedeki hak ve özgürlüklerden yararlanacağını düzenlemektedir. Benzer şekilde Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme 12. madde düzenlemesine göre de “Herkes kendi ülkesi de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeyi terk etmekte özgürdür”.

²⁴ UNGA, International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights , A/RES/2200(XXI)[C], 1966, Erişim Tarihi Temmuz 10, 2022, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>

Ancak sözü edilen düzenlemeler devletin sığınma başvurusunda bulunan kişiye sığınma tanınması konusunda mutlak bir güvence sağladığı ya da mutlak hak tanıdığı biçiminde anlaşılmamalıdır. Bireye sığınma hakkı tanımak, devlete tanınmış bir ayrıcalık olarak görlmekte²⁵ ve bireyin herhangi bir devleti yükümlülük altına sokmayan “sığınma talebinde bulunma hakkı”nın olduğu belirtilmektedir.²⁶ Böylelikle devlet bakımından en azından sığınmacının sığınma başvurusunu işleme alma ve başvuru sonuçlanana dek sığınmacıyı ülkeye kabul etme yükümlülüğü doğmaktadır. Bu şekilde sığınmacı geri göndermeme ilkesinin ve bu ilkeden doğan çeşitli tamamlayıcı koruma biçimlerinin kapsamına da girebilecektir.²⁷ İltica başvurusu henüz sonuçlanmadığından sığınmacı statüsündeki kişilerin, sığınma hakkının korunmasında temel ilkelerden olan geri göndermeme ve insanca muamele görme ilkelerinden yararlanması gerekir.²⁸

Geri göndermeme ilkesini dar yorumlayan bir görüşe göre ise, geri göndermeme ilkesi ülkeye kabul etme yükümlülüğünü içermemekte olup sınırlara gelmiş kişiler henüz ülkeye girmediklerinden, kişilerin ülkeye alınmaması ihlal anlamına gelmeyecektir.²⁹ Ancak geri göndermeme ilkesinin sınıra gelen kişilerin ülkeye kabul edilmesini de içerdığı görüşü daha yaygın şekilde kabul görmektedir.³⁰ Çünkü geri göndermeme ilkesinin ülkeye kabul yükümlülüğünü içermediği kabul edilirse, devlet sığınma başvurusunu kabul etmek istemediği kişileri sınırda kabul etmeyerek geri göndermeme yükümlülüğünün kendisine uygulanmasından kaçınabilecek ve ilke tamamen anlamsız ve işlevsiz hale gelecektir.

Cenevre Sözleşmesi'nin geri göndermeme ilkesini düzenleyen 33. maddesine göre: “Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir.” Söz konusu hükümden devletin geri göndermeme yükümlülüğünün herkes bakımından değil; ancak mlteçiler bakımından öngörldği anlaşılmaktadır. Ayrıca aynı maddenin

²⁵ Bülent Çiçekli, *6458 sayılı Kanun Gereğince: Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, 6. bs. (Ankara: Seçkin Yayınları 2016), 62.

²⁶ C. Harvey, *Seeking Asylum in the UK: Problems and Prospects*, London, Butterworths, 2000, s. 44-52. Aktaran Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*,” 62.

²⁷ *Ibid.*, s. 62.

²⁸ Tacettin Çalık, “Sığınma Hakkının Korunması”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 23, no 1 (2015), 125.

²⁹ Yücel Acer ve İbrahim Kaya, *Uluslararası Hukuk*, 12.bs. (İstanbul: Seçkin, 2021) 340.

³⁰ *Ibid.*, 340.

devamında, geri göndermeme ilkesinin bütün mültecileri kapsamayacağı; diğer bir ifadeyle mülteciler bakımından da istisnaların bulunduğu düzenlenmiştir. Buna göre: “Bununla beraber, bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması yolunda ciddi sebepler bulunan veya özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkûm olduğu için söz konusu ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden bir mülteci, işbu hükümden yararlanmayı talep edemez.” Öyleyse Cenevre Sözleşmesi açısından geri göndermeme ilkesinin istisnaları bulunmaktadır. Bununla birlikte, geri göndermeme ilkesini düzenleyen tek sözleşme Cenevre Sözleşmesi olmayıp, örneğin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde (AİHS) her ne kadar açıkça geri göndermeme ilkesinden söz edilmese de, ilke işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin 3. madde kapsamında uygulama bulmaktadır. 3. maddeye göre ise: “Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz.” AİHS’de işkence ve kötü muamele yasağı mutlak bir hak olarak düzenlenmiştir ve Cenevre Sözleşmesi 33. maddesi hükmünden farklı olarak yasağın uygulanması bakımından herhangi bir istisna öngörülmemiştir. Madde metninde geçen “hiç kimse” ifadesi yine zımnen ayrımcılığı yasaklamaktadır. Öyleyse, hiç kimse, mülteci statüsünü haiz olsun ya da olmasın ya da herhangi bir tamamlayıcı koruma biçiminden yararlansın ya da yararlanmasın işkence veya kötü muamele görme konusunda ciddi bir risk bulunan ülke sınırlarına geri gönderilemeyecektir. AİHS’ye taraf devletler de AİHS’den kaynaklanan bu yükümlülüklerini ulusal hukuklarında da etkili hale getirmek için ulusal yasalarında bu yönde hükme yer verebilmektedir. Örneğin Türkiye 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu³¹ 4. maddesinde bu yönde bir düzenlemeye³² yer vererek hem Cenevre Sözleşmesi’nde öngörülen mültecilere özgü geri göndermeme ilkesine hem de AİHS’den kaynaklanan ve daha kapsayıcı olan geri göndermeme ilkesine ulusal mevzuatında yer vermiş olmaktadır.

³¹ 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 04.04.2013 tarihinde kabul edilerek, 11.03.2013 tarihli ve 28615 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanmıştır.

³² “Geri gönderme yasağı

MADDE 4 – (1) Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez.”

Küresel düzeyde, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 7. maddesi'ne göre: "Hiç kimse, işkenceye ya da zalimane, insanlık dışı ya da küçük düşürücü muamele ya da cezalandırmaya maruz bırakılamaz." Bu maddenin İnsan Hakları Komitesi tarafından geri göndermeme ilkesini de içerdiği kabul edilmiştir.³³ İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Kltc Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi 3. maddesinde de:

"Hiçbir Taraf Devlet bir şahsı, işkenceye tabi tutulacağı tehlikesinde olduğuna dair esaslı sebeplerin bulunduğu kanaatini uyandıran başka devlete geri göndermeyecek, sınır dışı etmeyecek veya iade etmeyecektir." düzenlemesi ile açık bir biçimde geri göndermeme ilkesi taraf devletler bakımından bir uluslararası yükümlülük olarak öngörülmüştür.

Anılan antlaşma maddeleri dışında, başlangıçta tamamen insani mülahazalarla doğan geri göndermeme ilkesinin günümüzde bütün devletler açısından bağlayıcı olan bir örf ve adet hukuku kuralı olduğu kabul edilmektedir.³⁴

Özetle, sığınma hakkı konusunda doktrin ve uygulamada temel olarak iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bu görüşlerden ilkinde göre sığınma hakkı tanımak tamamen devletin münhasır yetkisine tabi olduğundan devleti sığınma sağlamaya zorlamak mümkün değil iken; ikinci görüşe göre sığınma hakkı bireysel bir hak olup, devletin sığınma hakkı tanımak yönünde bir uluslararası yükümlülüğü bulunmaktadır.³⁵ İnsan hakları hukukunda meydana gelen gelişmeler ve uluslararası yargı organlarının içtihatları doğrultusunda ikinci yaklaşım ağırlık kazanmaya başlamıştır. Devletin sığınmacılar bakımından yükümlülükleri ve bunların kapsamı taraf olduğu uluslararası antlaşmalara göre değişmektedir. Devlet mültecilerin korunmasına ilişkin bir antlaşmaya taraf ise, antlaşmada öngörülen kuralları uygulamak ve sığınmacıları ülkesine kabul etmek zorundadır. Bunun haricinde aynı zamanda bir uluslararası örf ve adet hukuku kuralı olan geri göndermeme ilkesi kapsamındaki yükümlülükler de devletlerce gözetilmek zorundadır.

³³ UN Human Rights Committee, General Comment, no. 31, CCPR/C/21/Rev.1/Add.13, (2004)

³⁴ Acer ve Kaya, *Uluslararası Hukuk*, 338.

³⁵ Gökçe Konyalı, *Uluslararası Hukukta Sığınma Hakkı*, (Ankara: Seçkin, 2021) 27 vd. Sığınma hakkına yönelik iki farklı yaklaşım hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ibid., 83-195.

C. Avrupa Birliği Mevzuatı Çerçevesinde Ayrımcılık Yasağı

AB mevzuatı, ayrımcılık yasağını uluslararası hukuktaki temel insan hakları belgelerine paralel olarak düzenlemiştir. Bu minvalde çalışmanın bu kısmında AB kurucu antlaşmaları, AB Temel Haklar Şartı, Irk veya Etnik Kökene Bakılmaksızın Kişilere Eşit Muamele İlkesinin Uygulanmasına İlişkin Konsey Direktifi ve AİHS incelenecektir.

AB, en başta ekonomik işbirliğini amaçlayan bir topluluklaşma hareketi olarak ortaya çıkmış ve 18 Nisan 1951'de imzalanan antlaşma ile Avrupa Kömür Çelik Topluluğu kurulmuştur. Daha sonra bu işbirliği büyümüş, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET)'nu kuran Roma Antlaşması kabul edilmiştir. Ardından, büyüyen ve sayısı artan kurumların bir araya toplanması amacıyla Füzyon Antlaşması olarak da bilinen Brüksel Antlaşması ve Avrupa Tek Senedi kabul edilmiş, nihayet 1992 yılında AB'yi resmi olarak kuran Maastricht Antlaşması imzalanmıştır.³⁶ Maastricht Antlaşması'nın girişinde topluluğun politikalarında insan haklarına saygılı olacağı vurgulanmış, birinci başlığın f maddesinde ise AİHS'de koruma altına alınan temel hak ve özgürlüklere saygılı olunacağı ifade edilmiştir.³⁷ 1997'de imzalanan Amsterdam Antlaşması ayrımcılık yasağını genişleterek cinsiyet, ırk yahut etnik köken, din yahut inanç, fiziksel engel, yaş veya cinsel yönelim temellerinde ayrımcılıkla mücadele edilmesinde uygun önlemler alabilmesi için konseyin yetkilendirilebileceğini ifade etmiştir.³⁸ 2007'de kabul edilen Lizbon Antlaşması ise AB genelinde insan haklarının korunmasında önemli bir belge olmuştur. Zira bu antlaşma ile AB Temel Haklar Şartı bağlayıcılık kazanmış³⁹ ve ayrıca AB'nin AİHS'ye katılmasına zemin oluşturan protokol de kabul edilmiştir.⁴⁰

³⁶ Official Journal of the European Communities, *Treaty on European Union*, 92/C 191/01, Temmuz 29, 1992.

³⁷ Official Journal of the European Communities, *Agreement on social policy concluded between the Member States of the European Community with the exception of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*, C 191 /91, Temmuz 29, 1992.

³⁸ Official Journal of the European Communities, *Treaty of Amsterdam Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts*, 97/C 340/01, Kasım 10, 1997.

³⁹ Official Journal of the European Communities, *Treaty of Lisbon Amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community*, C2007/306/01, Aralık 13, 2007.

⁴⁰ Official Journal of the European Communities, *Protocol Relating to Article 6(2) of the Treaty on European Union on the Accession of the Union to the European Convention on*

Lizbon Antlaşması'nın 1. maddesinde, Birlik'in insan onuru, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı gibi değerler üzerine kurulu bulunduğu ve bu değerlerin ye devletlerde çoğulculuk, hoşgörü, adalet, dayanışma, kadın erkek eşitliği ve ayrımcılık yapmama temellerinde uygulanması gerektiği dile getirilmiştir.⁴¹ İkinci maddede Birlik'in ayrımcılıkla mücadele etmesi gerektiği hatırlatılmış, 5. madde b bendinde ise Birlik'in politikalarını ve faaliyetlerini tanımlarken ve uygularken cinsiyet, ırk yahut etnik köken, din yahut inanç, fiziksel engeller, yaş ve cinsel yönelime dayalı ayrımcılığa karşı mücadele etmeyi amaçlaması gerektiği kabul edilmiştir.⁴² Antlaşmanın sığınmaya ilişkin 63. maddesinde Birlik'in sığınma hakkı tesis edilmesi, geçici ve ikincil koruma mekanizmalarını aktifleştirmesi hususlarında Birlik dışından olan üçüncü ülke vatandaşlarına karşı ortak bir politika benimsemesi gerektiği belirtilmiş ve bu ortak politikanın da 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ne ve 1967 tarihli ek protokole aykırı olamayacağı vurgulanmıştır.⁴³ 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi de taraf ülkelerin sözleşme hükümlerini ırk, din yahut uyrukluğa dayalı ayrımcılık yapmaksızın uygulaması gerektiğini 3. maddede kabul etmiştir.⁴⁴

AB Temel Haklar şartı, Birlik vatandaşlarının temel hak ve özgürlüklerini koruma altına alan belgedir.⁴⁵ şartın 20. maddesi hukuk önünde eşitliği garanti altına alırken, 21. maddede ayrımcılık yasağına yer verilmiştir. Buna göre, cinsiyet, ırk, renk, etnik veya sosyal köken, genetik özellikler, dil, din veya inanç, siyasi ve diğer düşünceler, milli azınlıklara mensubiyet, mülk, fiziksel engel, yaş ve cinsel yönelime dayalı ayrımcılık yapmak yasaktır.⁴⁶ Maddenin ikinci fıkrasında ise kurucu antlaşmalar kapsamında milliyete dayalı ayrımcılık ayrıca yasaklanmıştır.⁴⁷ Takip eden

the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, C2007/306/01, Aralık 13, 2007.

⁴¹ Official Journal of the European Communities, *Treaty of Lisbon*, m.1.

⁴² Ibid., m.5/b.

⁴³ Ibid., m.63.

⁴⁴ UNGA, Convention Relating to the Status of Refugees, 28 July 1951.

⁴⁵ Yüksel Metin ve Ümmühan Kaygısız, "Avrupa Birliği'nde Temel Hakların Korunması ve Lizbon Antlaşması'nın Getirdiği Yenilikler", Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1 no 1 (2011): 125-158.

⁴⁶ Official Journal of the European Union, *Charter of Fundamental Rights of the European Union* 2012/C 326/02, Ekim 26, 2012; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=cs>

⁴⁷ Ibid.

maddede ise Birlik'in kültür, din ve dil çeşitliliğine saygı göstereceği hüküm altına alınmıştır.⁴⁸

AB Temel Haklar Şartı md. 52/3'e göre, AİHS'de karşılığı bulunan bir temel hakka getirilecek sınırlama AİHS'de sağlanan korumadan daha düşük düzeyde bir koruma sağlayacak biçimde yapılamayacaktır. Bunun sonucu olarak AİHS'de sınırlandırılmayan ve olağanüstü hallerde askıya alınamayan mutlak bir hak olarak 3. maddede düzenlenmiş olan işkence ve kötü muamele yasağına uyumlu olarak, AB Temel Haklar Şartı 4. maddesinde yer alan işkence ve kötü muamele yasağı da sınırlandırılmayacaktır.⁴⁹

AİHS temelinde ayrımcılık yasağı 14. maddede dile getirilmiştir. Bu maddeye göre, sözleşmede korunan hakların kullanılmasında hiç kimse cinsiyeti, ırkı, rengi, dili, dini, siyasi ve diğer görüşleri, milli veya sosyal kökeni, bir milli azınlığa mensubiyeti, mülkiyeti, doğumu yahut diğer statüleri sebebiyle ayrımcılığa maruz bırakılamaz.⁵⁰ Görüldüğü üzere ayrımcılık temelleri sınırlayıcı olarak sayılmamıştır. Öte yandan bu madde ile sözleşmede tanınan diğer haklardan eşit biçimde ve ayrımcılığa maruz bırakılmadan diğer bir deyişle adil biçimde faydalanılması amaçlanmaktadır.⁵¹ 12 nolu protokol ile bu koruma genişletilmiş ve tarafların yalnızca sözleşmede yer alan haklar bakımından değil, iç hukuklarında koruma altına aldıkları tüm haklar bakımından ayrımcılık yasağının geçerli olduğu kabul edilmiştir.⁵² Protokol halihazırda 20 ülkede

⁴⁸ Ibid., m.22.

⁴⁹ European Court of Justice, Aranyosi and Căldăraru, Judgment of the Court (Grand Chamber), (Joined Cases C-404/15 and C-659/15) Nisan 5, 2016, paras. 85-86. Ayrıca Şart'ın "Koruma Düzeyi" başlıklı 53. maddesine göre: "Bu Şart'ta yer alan hiçbir şey, Birlik hukuku, uluslararası hukuk, Birlik, Topluluk veya Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi dahil olmak üzere Üye Devletlerin taraf olduğu uluslararası anlaşmalarla, Üye Devletlerin anayasaları ile kendi uygulama alanlarında tanınmış olan insan hakları veya temel özgürlükleri kısıtladığı veya olumsuz biçimde etkilediği şeklinde yorumlanamaz.

⁵⁰ Council of Europe, European Convention on Human Rights, Kasım 4, 1950, m.14.

⁵¹ Bu husus diğer hakları tamamlayıcı bir etki olarak tanımlanmıştır. Bkz. Ensari Yücel, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa Birliği Direktiflerinde Ayrımcılık Yasağı Hukuku", *Adam Academy Journal of Social Sciences*, 6 no 1, 2016, 62.

⁵² Council of Europe, Protocol no. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Kasım 11, 2000, m.1. European Court of Human Rights, *Guide on Article 14 of the Convention and on Article 1 of Protocol No. 12 to the Convention*, Updated on 31 August 2021, para 21, Erişim Tarihi: Ağustos 20, 2022, https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_14_Art_1_Protocol_12_ENG.pdf

yürürlükte olmakla birlikte AB'nin sözleşmeye katılması ve protokole taraf olması halinde AB düzeyinde de geçerlilik kazanacaktır.⁵³

AB düzeyinde kabul edilen Irk veya Etnik Kökene Bakılmaksızın Kişilere Eşit Muamele İlkesinin Uygulanmasına İlişkin Konsey Direktifi, ırk ve etnik kökene dayalı ayrımcılığı doğrudan ve dolaylı olmak üzere yasaklamaktadır.⁵⁴ Irk ve etnik kökene dayalı ayrımcılığın önlenmesi amacını taşıyan bu belge AB düzeyinde önem arz etse de, m.3/2 hükmünde açıkça üçüncü ülke vatandaşlarının ve vatansız kimselerin ülkeye girişi yahut ikamet hususundaki hükümler ve koşullara hanel getirmeyeceği kabul edilmiştir. Diğer bir deyişle bu belge ye devletlerin iç hukuklarında ve AB düzeyinde kabul edilen diğer hukuki belgelerde yer alan sığınma hükümlerinin getirdiği şartları kapsamamaktadır. Belgenin hangi alanlar bakımından geçerli kabul edildiği m.2/1 hükmünde sınırlayıcı olarak anılmıştır. Buna göre mesleğe erişim, mesleki eğitim, istihdam koşulları, meslek kuruluşlarına üyelik, sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri, eğitim, sosyal avantajlar, barınma dahil halka açık hizmetlere erişim gibi alanlarda ırk ve etnik kökene dayalı ayrımcılık yasaklanmıştır.⁵⁵

III. Geçici Koruma Direktifi'nin Aktive Edilmesi Sonrasındaki Sürecin Değerlendirilmesi

AB düzeyinde acil ve geçici bir sığınma ihtiyaı doğması halinde uygulanacak olan Geçici Koruma Direktifi 2001'de kabul edilmiştir.⁵⁶ Bu belge gereği kitlesel bir akının varlığı halinde yerinden edilmiş kimseler için sağlanacak olan geçici korumanın asgari şartları belirlenmiş ve ye devletler arasında külfet paylaşımının esasları ngrlmştir.

2001 tarihli Direktif doğrultusunda geçici korumanın aktive edilmesinin ilk şartı, bir kitlesel akının varlığının tespit edilmesidir.⁵⁷ Buna göre geçici koruma statüsü kitlesel bir akının varlığı halinde yahut kitlesel akının muhakkak olduğu durumlarda, gelen yahut gelecek insan sayısının fazlalığı sebebiyle sığınma sisteminin işleyemez olması ve bunun gelen kişilerin

⁵³ 12 nolu protokolün imzacı ve tarafları için bkz; <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treaty-num=177>

⁵⁴ Official Journal of the European Union, Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin, 19/07/2000.

⁵⁵ Ibid., m.2/1.

⁵⁶ Temporary Protection Directive, 2001.

⁵⁷ Ibid.

güvenliğine zarar verebileceği hallerde, üçüncü ülkelerde yaşarken yerinden edilmiş ve ülkesine geri dönemeyen kimseler için verilen acil, geçici ve istisnai karakterde bir korumadır.⁵⁸ Kitlesele akın ise kendi imkanları ile yahut tahliye faaliyetleri sonucu belli bir bölge veya coğrafyadan gelen yüksek sayıda yerinden edilmiş kimse olarak tanımlanmıştır.⁵⁹ BM'nin Ağustos ayı verilerine göre Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sebebiyle yerinden edilerek Avrupa'ya giden insan sayısı 17 Ağustos 2022 itibariyle 6.657.938'dir.⁶⁰ Bu kişilerden halihazırda geçici koruma statüsünü almış olanların sayısı ise 4 milyona yakındır. AB Konseyi 4 Mart 2022'de verdiği kararla Ukrayna'dan gelecek olan sığınmacı sayısının 4 milyona kadar ulaşabileceğini belirterek durumun bir kitlesele akın teşkil ettiğini kabul etmiştir.⁶¹

Direktif'i aktive eden AB Konsey Kararı, Rusya'nın Ukrayna'yı işgal tarihi olan 24 Şubat 2022 tarihi öncesinde Ukrayna'da ikamet etmekte olan Ukrayna vatandaşları ve aileleri, yine bu tarih öncesinde Ukrayna'da yasal biçimde ikamet etmekte olan mülteci statüsü sahibi veya buna eşit bir statü ile koruma altında bulunan üçüncü ülke vatandaşlarını ve beraberlerindeki ailelerini kapsamaktadır.⁶² Buna ek olarak, üye ülkeler kendi iç hukukları kapsamında geçici korumayı işgal öncesinde Ukrayna'da uzun dönem ikamet izniyle ikamet etmekte olan ve mevcut şartlarda güvenli biçimde kendi ülkesine dönemeyen üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişileri, işgal öncesinde Ukrayna'da yasal olarak ikamet etmekte olan menşe ülkesine güvenli bir şekilde dönemeyen vatansız kimseleri ve üçüncü ülke vatandaşlarını da kapsayacak biçimde genişletebileceklerdir. Fakat bu bir yükümlülük olmayıp, üye devletlerin takdirine bağlıdır.⁶³ Geçici korumanın

⁵⁸ Ibid., m.2/a.

⁵⁹ Ibid., m.2-d.

⁶⁰ Ukraine Refugee Situation, UN, Erişim tarihi Ağustos 17, 2022, <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

⁶¹ Council of the European Union, *Council Implementing Decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection*, 2022/382, 04.03.2022, para 7.

⁶² Ibid., m.2/1.

⁶³ Ibid., m.2/3, Katrien Luyten, "Temporary Protection Directive", European Parliamentary Research Service, Mart 2022, Erişim Tarihi: Ağustos 20, 2022, p.4, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/729331/EPRS_BRI\(2022\)729331_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/729331/EPRS_BRI(2022)729331_EN.pdf), Esra Yılmaz Eren, "Avrupa Birliği'nin Ukraynalılar için Uygulayacağı Geçici Koruma Rejimi Üzerine Bir Değerlendirme," *Lexpera Blog*, Mart 14, 2022,

süresi 1 yıl olmakla birlikte 6 aylık sürelerle iki kez uzatılabilecek ve bu süre sonunda geçici koruma verilmesinin sebeplerinin hala ortadan kalkmamış olması halinde Konsey Kararı ile süre 1 yıl daha uzatılabilecek ve toplamda 3 yıl olabilecektir.⁶⁴ Geçici korumadan faydalanmak üzere AB sınırlarına gelen kişiler, 90 gün süreyle Birlik içinde seyahat ederek yerleşmek istedikleri ülkeyi seçebilecek ve ikamet izni alarak temel hak ve özgürlüklerin yanı sıra sosyal haklardan faydalanabileceklerdir.⁶⁵

AB'nin Ukrayna'nın işgali öncesi ve sonrasındaki sığınma politikası Avrupa dışından gelen kimselere farklı muamele yapılması yönünden eleştirilirken Geçici Koruma Direktifi'ni aktive eden Konsey Kararı'nın 2. maddesinde aynı işgalden kaçmakta olan Ukrayna vatandaşı olan ve olmayanlar arasında ayrıma gidilmesi de bu farklı muamelenin nedenini tartışmaya açmıştır. Zira daha önce de açıklandığı üzere, Konsey Kararı işgal tarihi olan 24 şubat 2022 öncesinde Ukrayna'da ikamet etmekte olan Ukrayna vatandaşlarını ve aynı tarihlerde Ukrayna'da ikamet eden mülteci statüsü yahut ona denk bir statü ile Ukrayna'da yaşayan vatansız ve üçüncü ülke vatandaşlarını ve ailelerini kapsamaktadır. AB, ye devletlere anılan kişilerin geçici koruma altına alınması ykmllg getirmektedir. Fakat mülteci statüsü yahut ona denk bir korumaya sahip olmayan vatansızlar ve üçüncü ülke vatandaşları, ancak ye ülkeler olumlu yönde irade gösterirlerse geçici koruma kapsamına alınabileceklerdir. Diğer bir deyişle, bu kişilerin geçici koruma altına alınıp alınmayacağı hususu ye devletlerin takdirine bırakılmıştır. Nitekim ye ülkelerin büyük çoğunluğu bu takdir yetkisini olumsuz yönde kullanmıştır.⁶⁶ Burada iki türlü ayrıma gidilmiştir. İlki, Ukrayna vatandaşı olan ve olmayanlar arasındaki ayrımdır. 24 şubat 2022 öncesinde Ukrayna'da ikamet eden Ukrayna vatandaşları ve aileleri doğrudan geçici koruma statüsü kapsamına alınırken, aynı tarih öncesinde Ukrayna'da ikamet etmekte olan vatansızlar ve üçüncü ülke vatandaşları ile aileleri ancak mülteci statüsü yahut ona denk bir korumadan

<https://blog.lexpera.com.tr/avrupa-birliginin-ukraynalilar-icin-uygulayacagi-gecici-koruma-rejimi-uzerine-bir-degerlendirme/>

⁶⁴ Council of the European Union, *Council Implementing Decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022*, para 21.

⁶⁵ Luyten, "Temporary Protection Directive," 5.

⁶⁶ Julia Motte Baumvol, Tarin Cristino Frota Mont'Alverne, Gabriel Guimarães Braga, "Extending Social Protection for Migrants Under the European Union's Temporary Protection Directive: Lessons from the War in Ukraine," Oxford U Comparative L Forum, Erişim Tarihi: Mayıs 10, 2022, <https://ouclf.law.ox.ac.uk/extending-social-protection-for-migrants-under-the-european-unions-temporary-protection-directive-lessons-from-the-war-in-ukraine/>

faydalanıyorsa geçici koruma kapsamında olabilecektir. Burada kişinin milliyetine dayalı bir ayırım yapıldığı söylenebilir. İkincisi ise göç statüsüne bağlı olarak vatansızlar ve üçüncü ülke vatandaşları bakımından yapılan ayırmadır.⁶⁷ Buna göre 24 Şubat 2022 öncesinde Ukrayna’da ikamet eden vatansızlar ve üçüncü ülke vatandaşları arasında ancak mülteci statüsü yahut ona denk bir korumadan faydalanan kimseler geçici koruma statüsü kapsamında doğrudan yer almaktadır. Eğer böyle bir korumaya sahip değillerse AB’deki gelecekleri devletlerin takdirine bağlıdır. Diğer bir deyişle, göç statüsü, mülteci statüsünün sağladığı haklara tekabül etmeyen kimseler korumanın dışında bırakılmıştır. AİHM önüne gelen *Ponometryov v. Bulgaristan* davasında başvuruçular, anneleriyle birlikte Bulgaristan’da yaşamakta olan Rus uyruklu çocuklar olup daimi ikamet izinleri bulunmadığı gerekçesiyle, Bulgaristan vatandaşları ve daimi ikamet izni bulunan diğer yabancıların aksine okul ücreti ödemek zorunda olmaları sebebiyle ayrımcılığa uğradıklarını iddia etmişlerdir. Mahkeme, Bulgaristan’ın 1991 tarihli eğitim yasasına göre Bulgaristan vatandaşları ve yabancılarından belli bazı grupların ilk ve orta okulda ücretsiz eğitim görebilirken, başvuruçuların da aralarında bulunduğu diğer grup yabancıların ancak ücret ödeyerek ilk ve orta okullara erişebilmesi olayında, başvuruçuların karakteristik olarak benzer durumda oldukları halde olumsuz biçimde farklı muamele gördüklerini tespit etmiştir.⁶⁸ Daha sonra Bulgaristan’ın bu farklı muameleyi haklı çıkaracak makul bir gerekçe ve meşru bir amaç ileri sürmediğini belirterek başvuruçuların Bulgaristan vatandaşı olmamaları bakımından milliyet ve daimi ikamet izinleri bulunmaması sebebiyle farklı muamele edilmeleri bakımından göç statüsü temelinde ayrımcılığa uğradıklarına ve AİHS m.14 ve 2 nolu ek protokolde yer alan haklarının ihlal edildiğine hükmetmiştir.⁶⁹ Özetle, AİHM içtihadı gereği, devletler aynı yahut karakteristik olarak benzer durumda olanlara farklı muamele ettiklerinde bunu makul bir gerekçeye, meşru bir amaca dayandırmalıdır.⁷⁰ Aynı şekilde Irk veya Etnik Kökene Bakılmaksızın Kişilere Eşit Muamele İlkesinin Uygulanmasına İlişkin Konsey Direktifi’nde de farklı muamelenin meşru bir amaca dayandırılması ve ölçülü olması

⁶⁷ Göç statüsü, AİHS m.14 kapsamında ayrımcılık oluşturabilecek ‘diğer statü’lerden biridir. European Court of Human Rights, *Guide on Article 14 of the Convention and on Article 1 of Protocol No. 12 to the Convention*, 47.

⁶⁸ ECHR, *Ponometryov v. Bulgaria*, App. No.5335/05, 21.06.2011, para 50.

⁶⁹ *Ibid.*, para 76.

⁷⁰ ECHR, *Burden v. The United Kingdom*, para 60. ECHR, *Bah v. The United Kingdom*, App. No.56328/07, 27.09.2011, para 36.

gerektiği kabul edilmiş ve bu gibi hallerde devletlerin komisyona bilgi vermesi gerektiği belirtilmiştir.⁷¹

AB İltica Usul Direktifi'ne göre ye devletler aldıkları sığınma başvurularını  gün içinde değerlendirecek ve bu süre boyunca başvuru sahibi kişiler başvuruyu alan ülke topraklarında kalabileceklerdir.⁷² Hatta başvurusu değerlendirmeye alınan ve reddi halinde itiraz eden kişiler itirazlarının da sonuçlanmasına dek ilgili ülkenin topraklarında kalabilecektir. şu hlde sığınma başvurusu alınan kişilerin, başvuruyu alan devletin yetki alanında ve sorumluluğunda bulunduğu açıkça kabul edilmektedir.⁷³ Diğer bir deyişle, sığınma başvurusu yapan kişilerin başvuruları reddedilse dahi, başvuruyu alan devlet tarafından işkenceye maruz kalacakları bir ülkeye gnderilemeyeceklerdir. Öte yandan sığınma başvurusunun alınması ve kabul hlde de Dublin Antlaşması ile kurulan rejimin yürürlükteki en son belgesi olan Dublin III Tüzüğü gereği sığınmacının ayak bastığı ilk AB ülkesine geri gönderilmesi söz konusudur. Adil bir klvet paylaşımını engelleyen bu prosedür sebebiyle AB'nin dış sınırını oluşturan ye devletler sığınmacı yükünü tek başlarına kaldırmak istemedikleri için sınırlarındaki koruma nlemlerini Frontex yardımıyla da had safhaya ıkarışlardır.⁷⁴ öte yandan kara yoluyla Yunanistan sınırına ulaşan sığınmacıların sınırdaki güvenlik gerince işkenceye tbi tutuldukları, kıyafetleri ve değerli varlıklarına el konularak geri itildikleri insan hakları örgütlerince tespit edilmiş ve basına da yansımıştır.⁷⁵

⁷¹ Official Journal of the European Union, *Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000*, para 18, Ibid., m.2/1/2.

⁷² Official Journal of the European Union, *Directive 2013/32/eu of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on Common Procedures for Granting and Withdrawing International Protection*, Haziran 26, 2013, m.9 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0032&from=en>

⁷³ Direktifte aıka ye devletlerin geri göndermeme ilkesinin ihlaline sebep olacak şekilde başvurucuları sınır dışı edemeyeceği belirtilmiştir. Bkz. Ibid, m.41/1.

⁷⁴ "Leaked report finds Frontex 'covered up' illegal migrant pushbacks by Greek authorities" Euronews, 29 Temmuz 2022, Erişim Tarihi: Ağustos 20, 2022, <https://www.euronews.com/my-europe/2022/07/29/leaked-report-finds-frontex-covered-up-illegal-migrant-pushbacks-by-greek-authorities> Frontex hakkında daha fazla bilgi için ; Jorrit J.Rijpma, "Frontex: successful blame shifting of the Member States?," Elcano Newsletter, 13 Nisan 2010, 6.

⁷⁵ "Greece: Violence Against Asylum Seekers at Border" Human Rights Watch, 17 Mart 2020, Erişim Tarihi: Ağustos 20, 2022, <https://www.hrw.org/news/2020/03/17/greece-violence-against-asylum-seekers-border> , "Greece: Pushbacks and violence against refugees and migrants are de facto border policy" Amnesty International, 23 Haziran 2021, Erişim Tarihi: Ağustos 20, 2022, <https://www.amnesty.org/en/latest/press->

Suriyeli sığınmacılar için ilerleyen sürecin aksine, Ukrayna'dan gelen sığınmacılar için Geçici Koruma Direktifi derhal aktive edilmiştir. Geçici koruma kapsamında sığınma arayan kitleye mensup bireylerin durumları tek tek değerlendirmeye alınmamakta, belli şartları sağlayan herkes kitlesel biçimde ülkeye kabul edilmektedir. AB, Suriye savaşı sonrasında bariz bir kitlesel akın bulunmasına rağmen herkesin durumunu tek tek inceleme yoluna gitmiş, savaştan kaçıp AB sınırlarına ulaşan herkesten Suriye'ye geri gönderilmesi halinde hayatı ve özgürlüğünün tehlike altında olacağını ispatlamasını beklemiştir. Öte yandan Ukraynalı sığınmacılar için Dublin III Tüzüğü'nün öngördüğü prosedür uygulanmayıp Birlik içinde serbestçe dolaşma hakkı tanınırken Avrupa dışından gelen tüm sığınmacılar bakımından prosedürün uygulanması ve bu durumun göçü zorlaştırıcı etkisi, eşit muamele gösterilmemesi bakımından eleştirilmiştir.⁷⁶

Çalışma kapsamında açıklandığı üzere, AİHS m.14 ve 12 no'lu ek protokol kapsamında anılan ayrımcılık yasağı gereği, aynı yahut karakteristik olarak tespit edilebilir biçimde benzer durumda olanlara farklı şekilde muamele edilmesi doğrudan ayrımcılık teşkil etmektedir. Ukrayna ve Suriye'nin durumu karşılaştırıldığında her iki ülkede de silahlı çatışmaların vuku bulması sonucu bir göç dalgası başlamış, her iki ülkeden gelen göç dalgasının da kitlesel akın teşkil ettiği uluslararası kamuoyunun malumu bir kabul haline gelmiştir. Benzer sebeplerden ötürü AB'den koruma talep eden üçüncü ülke vatandaşları olarak Ukrayna ve Suriyeli sığınmacıların karakteristik olarak benzer durumda olduğu söylenebilecektir. AB için düşünüldüğünde, Geçici Koruma Direktifi'nin karakteristik olarak benzer durumda olmalarına rağmen Suriyeli sığınmacılar için aktive edilmemesi politik bir ayrımcılığa işaret etmektedir. AİHS m.14 kapsamında ayrımcılık temelleri göz önünde bulundurulduğunda, Suriyeliler ve Ukraynalılar arasındaki ırk ve din temellerinde farklılık bulunduğu ve sığınmaya ilişkin hukuki süreçlerin Ukraynalılar lehine çok farklı ilerlediği açıktır.⁷⁷

release/2021/06/greece-pushbacks-and-violence-against-refugees-and-migrants-are-de-facto-border-policy/ , "They showed us no mercy': Greek border forces accused of stripping, beating refugees" Middle East Eye, 6 Mart 2020, Erişim Tarihi: Ağustos 20, 2022, <https://www.middleeasteye.net/news/they-showed-us-no-mercy-greek-security-forces-accused-stripping-beating-refugees>

⁷⁶ Ayrıca sınırlarda sığınma başvurusu alan memurların başvuru hakkındaki kanaatin oluşmasında belirleyici ve geniş takdir yetkileri ayrımcılığa yol açabileceği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Sergio Carrera, et.al., "The EU grants temporary protection for people fleeing war in Ukraine: time to rethink unequal solidarity in EU asylum policy," CEPS Policy Insights No 2022-09, Mart 2022, 28, available at; <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/74394>

⁷⁷ Daniela Vitiello, "The Nansen Passport and the EU Temporary Protection Directive: Reflections on Solidarity, Mobility Rights and the Future of Asylum in Europe," *European Papers-A Journal on Law and Integration*, 1, (2022): 27.

Konuya AİHM içtihadı çerçevesinde bakmak gerekirse, mahkeme sığınma prosedürüne erişimin engellenmesi⁷⁸ ve başvuruçuların işkenceye uğrama risklerinin bulunduğu yerlere geri gönderilmesi⁷⁹ durumlarını işkence ve insanlık dışı muamele yasağını içeren m.3, etkili başvuru hakkını içeren m.13 ve yabancıların topluca sınır dışı edilmesi yasağını içeren 4 nolu ek protokol'ün 4. maddesi (kısaca P4-4) kapsamında değerlendirmiştir. Ilias ve Ahmed v. Macaristan kararında mahkeme devletlerin sığınma başvurularını reddederek başvuruçuları üçüncü ülkeye sınır dışı etmek istemesi halinde o ülkenin güvenli olup olmadığını derinlemesine incelemesi ve başvuruçuyu işkence riskine maruz bırakmaması gerektiğine ve aksi halin m.3 kapsamında ihlal yarattığına hükmetmiştir.⁸⁰ Böyle bir risk bulunması halinde m.3'ün ilgili kişiyi sınır dışı etmeme yükümlülüğü yarattığı söylenebilecektir.⁸¹ Öte yandan yabancıların sığınmaya erişimlerinin engellenerek geri itilmeleri, P4-4 kapsamında toplu sınır dışı edilme olarak kabul edilmiştir. Toplu sınır dışı, yabancıları bir grup olarak (collective) buldukları ülke topraklarını (territory) terk etmeye zorlayan herhangi bir tedbir olarak tanımlanmıştır.⁸² Buna göre benzer şekilde haklarında sınır dışı kararı verilen birden fazla yabancı bulunması, yabancıların sınır dışı işlemine karşı itirazlarını bireysel olarak ifade edebildiği ve bunun yetkili makamlarca değerlendirildiği hallerde P4-4'ün doğrudan ihlali anlamına gelmez.⁸³ Hırsı Jamaa ve Diğerleri v. İtalya kararında mahkeme, denizlerde geri itilmek suretiyle sığınma başvurusu engellenen ve buna itiraz imkanı da bulamayan başvuruçuların başvurularını kusursuz biçimde yapmalarına karşın durumlarının tek tek değerlendirilmeyişi ve topluca geri gönderilmelerinin m.13 ile birlikte P4-4 kapsamında ihlal teşkil ettiğine hükmetmiştir.⁸⁴ AI ve Diğerleri v. Polonya başvurusuna konu olan olayda

⁷⁸ ECHR, *MSS v. Belgium and Greece*, App. No.30696/09, 21.01.2011, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-628>

⁷⁹ ECHR, *Ilias Ahmed v. Hungary (GC)*, App. No. 47287/15, 21.11.2019, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-12661>

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ ECHR, *Guide on the case-law of the European Convention on Human Rights: Immigration*, 31 Ağustos 2022, Erişim Tarihi: Eylül 2, 2022, 27, https://echr.coe.int/Documents/Guide_Immigration_ENG.pdf , *Ilias Ahmed v. Hungary (GC)*, paras 130-138.

⁸² ECHR, *Khlaifa and Others v. Italy*, App. No.16483/12, 15/12/2016, para 237. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-170054>

⁸³ ECHR, *Andric v. Sweden*, App. No.45917/99, Dec., 23/02/1999, para 1., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-4520>

⁸⁴ ECHR, *Hırsı Jamaa and Others v. Italy (GC)*, App. No.27765/09, 23/02/2012, paras 201-207. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109231>

ise Çeçen başvuruçular birden fazla kez Belarus sınırından Polonya'ya girmek ve oraya sığınma başvurusunda bulunmak istemiştir.⁸⁵ Sınırdaki yetkililer, başvuruçularını diğer hususların yanı sıra özellikle dini inançları olan Sünni İslam hususunda birden fazla kez sorgulamışlar ve işkence etmişlerdir.⁸⁶ Bu olaylar sonucunda başvuruları değerlendirmeye alınmamış ve ülkeye giriş izinlerinin bulunmadığı ve risk altında olduklarını belirtmedikleri gibi gerekçeler içeren bir yazı ile karşılık verilmiştir.⁸⁷ AİHM, bu olayda AİHS m.3 gereği devletin yükümlülüklerini yerine getirmiş kabul edilmesi için sınırlarına gelen ve işkence yahut insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleye uğrama riskinden ötürü sığınma talep eden kişilerin başvurularını özenle alıp incelemesi ve bu inceleme sırasında riskin sona ermesi için gereken önlemler alınana dek sığınma başvurusu yapan kişileri kendi topraklarında güvende tutması gerektiğini belirtmiştir.⁸⁸ Olayda başvuruçuların hukuka uygun biçimde birden fazla kez bölgeye gelip kontrol noktasındaki denetime tabii olarak maruz kaldıkları riski ifade etmeleri ve sığınma başvurularını iletmek istemelerine karşın Polonyalı yetkililerin başvuruları değerlendirmeye almayı ve başvuruçularını Belarus'a geri göndermesinin m.3 hükmünü ihlal ettiği sonucuna varmıştır.⁸⁹ Mahkeme burada ayrıca başvuruçuların kendi ülkelerine geri gönderilmeleri halinde işkence ve insanlık dışı muameleye tabii olacakları yönündeki iddialarını inandırıcı bularak bu iddiaya rağmen Belarus'a geri gönderilmelerinin oradaki vizeleri de bittiği için zincirleme bir geri gönderme riski teşkil ettiğini belirtmiştir.⁹⁰ AİHM başvuruçuların kendilerine kusur yüklenemeyecek biçimde başvurularını iletmelerine rağmen yetkililerce değerlendirmeye alınmayışını ayrıca P4-4 bağlamında yabancıların topluca sınır dışı edilmesi yasağının ihlali olarak kabul etmiş ve dahası Polonya'nın Belarus'tan gelen ve sığınma arayan kişilerin başvurularını almama, değerlendirmeme yönünde kapsamlı bir politika izlediğini tespit etmiştir.⁹¹ Polonya'nın AB iç hukuku gereği başvuruçularını Belarus'a geri göndermeye mecbur olduğu diğer bir deyişle bir hukuki yükümlülüğünü yerine getirdiği argümanını da reddetmiş ve M.K. ve Diğerleri v. Polonya davasına atf

⁸⁵ ECHR, *AI and Others v. Poland*, App. No.39028/17, 30.06.2022, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-218069>

⁸⁶ *Ibid.*, para 7.

⁸⁷ *Ibid.*, para 9.

⁸⁸ *Ibid.*, para 42.

⁸⁹ *Ibid.*, paras 37-46.

⁹⁰ *Ibid.*, para 45.

⁹¹ *Ibid.*, para 57.

yapmıştır.⁹² Benzer şekilde een başvurucuların birden fazla kez Polonya'ya sığınma başvurusu yapmak istediği fakat başvurularının değerlendirmeye alınmadığı bu davada da mahkeme zincirleme bir geri gönderme riskinin bulunması ve buna rağmen başvurularının değerlendirmeye alınmayışını m.3 ve P4-4 bağlamında ihlal olarak nitelendirmiş, Polonya'nın AB yesi olmaktan doğan hukuki yükümlülüklerini yerine getirdiği iddiasına karşılık, Schengen Sınır Yasası'nın ilgili hükümlerinin geri göndermeme ilkesini de kapsadığı ve sığınma talebi ile sınırlara gelen kişilerin başvuruları sonuçlanana dek ilgili devlet topraklarında kalması durumunu da içerdiği ve hatta sığınma başvurusuna etkili biçimde erişilebilmesini amaçladığını belirtmiştir.⁹³ Sonuç olarak mahkeme Polonya'nın hukuki yükümlülüklerini yerine getirdiği iddiasını hem A.I ve Diğerleri v. Polonya hem de M.K. ve Diğerleri v. Polonya davaları bakımından reddetmiştir. Ayrıca AİHM, yine bir topluca sınır dışı hadisesinin vuku bulduğu N.D. ve N.T. v. İspanya başvurusunda, İspanya'nın başvurucuların geri gönderilmeleri sırasında henüz İspanyol topraklarına girmedikleri gerekçesiyle durumun toplu sınır dışı etme teşkil edemeyeceğini ileri sürmesine karşılık, başvurucuların sınır dışı işlemi sırasında İspanya topraklarında olup olmadıklarının önemi olmadığını zira açık denizlerde vuku bulan itmelerin dahi bu kapsamda yer alabildiğini dile getirmiştir.⁹⁴ AİHS m. 3 kapsamında kalan hadiselerin vuku bulduğu diğer davalar bakımından düşünüldüğünde devlet iki kez haksız çıkmakta, zira m.3 bağlamındaki riski değerlendirirken başvurucuyu zaten kendi topraklarında güvende tutma yükümlülüğü altındadır.

AİHM'nin konuya yaklaşımı bakımından dikkati çeken husus, mahkemenin sığınmacıların haklarına yönelik ihlalleri ayrımcılık yasağı bakımından incelemekten kaçınmasıdır. Örneğin M.H. ve Diğerleri v. Hırvatistan davasında diğerleri yanında, işkence ve kötü muamele yasağı ile toplu sınır dışı yasağıyla bağlantılı olarak ayrımcılık yasağının ihlali ne sürülmüş olmasına rağmen; mahkeme, önündeki davada temel meseleleri hlihazırda değerlendirdiği gerekçesiyle ayrımcılık yasağına ilişkin şikayetlerin ele alınmasının gerekli olmadığını hükmetmiştir.⁹⁵ Mahkemenin

⁹² ECHR, M.K and Others v. Poland, App. No.40503/17, 42902/17, 43643/17, 23/07/2020, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-203840>

⁹³ Ibid., para 181.

⁹⁴ ECHR, N.D. and N.T. v. Spain, App. No.8675/15, 8697/15, 03/10/2017, para 104, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177683>

⁹⁵ ECHR, M.H. and Others v. Croatia, App. No. 15670/18, 43115/18, 04/04/2022, para 338-339.

bu tutumu nedeniyle, toplu sınır dışı etme yasağı ile bağlantılı olarak ayrımcılık yasağının ihlal edildiğine ilişkin verdiği herhangi bir karar bulunmamaktadır. Oysa, AİHM konunun esasına girmiş olsa idi, ayrımcılık yasağı sığınmacıların korunması bakımından önemli bir araç olarak hizmet edebilirdi. Bu bakımdan kararda konunun ayrımcılık yasağı bakımından ele alınmadığı; dolayısıyla aslında ayrımcılık yasağı bakımından “ihlalin bulunmadığı” sonucuna varıldığı şeklinde yorumlanamayacağı vurgulanmalıdır.

Bu noktada, AİHS 4 no.lu ek protokolün 2. maddesi (kısaca P4-2) bakımından m.14 ile birlikte ihlal kararı verilen *Timichev v. Rusya* davası konumuz bakımından önem arz etmektedir.

Timichev, Rusya'nın Kabardino Balkaria Cumhuriyeti eyaletinde yaşamakta olan bir göçmendir. 1999 yılında Osetya eyaletinin Nazran şehrinde, 3 yıldır yaşamakta olduğu Kabardino Balkaria eyaleti Nalchik şehrine şoförüyle birlikte gitmek isterken aracı sınırda resmi yetkililerce durdurulmuş, içişleri bakanının sözlü emri bulunduğu ve bu emir gereği Çeçenlerin bu bölgeye girişinin yasaklandığı kendisine bildirilmiş ve girişine izin verilmemiştir.⁹⁶ Bu olayda girişine izin verilmeyen federe devlet yani diğer bir deyişle Kabardino Balkaria Cumhuriyeti, Rusya sınırları içinde kaldığından Rusya'ya karşı açılan dava da P4-2 kapsamında açılmıştır. P4-2, bir devletin ülkesinde yasal olarak bulunan kişinin burada kalma, burayı terk etme ve bura içinde serbestçe dolaşma ve ikametini seçme serbestilerini korumaktadır. AİHM, her ne kadar Çeçenlerin Kabardino-Balkaria topraklarına girişini yasaklayan sözlü emir somut olarak tespit edilemese de polislerin bu emre dayalı biçimde başvuru sahiplerinin girişini engellediğini, benzer durumda olan diğer etnik kökenli kimselere böyle bir muamele yapıldığına ilişkin bir bilgi bulunmadığını ve şu halde karakteristik olarak benzer durumda olan bireylere ırkları temelinde makul bir sebebe dayanmayan farklı muamele yapıldığını belirterek olayda P4-2 ve m.14 ün birlikte ihlal edildiğine yani seyahat özgürlüğünden faydalanmada ırksal temelde ayrımcılık yapıldığına hükmetmiştir.⁹⁷

Timichev v. Rusya davasına konu olan olaylar, AB'nin Suriyeli ve Ukraynalı sığınmacılar bakımından gösterdiği tavır ile benzer niteliktedir. *Timichev* Çeçen etnik kökenine mensup olması sebebiyle ırksal temelde ayrımcılığa uğramış ve yaşadığı şehre geri dönememiş, seyahat özgürlüğü

⁹⁶ ECHR, *Timishev v. Russia*, App.No.55762/00, 55974/00, 13/12/2005, paras 12-13.

⁹⁷ *Ibid*, paras 53-59.

hakkı ihlal edilmiştir. Mahkeme bu davada başka etnik kökene mensup kimseler bakımından benzer bir durum yaşanmadığı bilgisine dayanarak m.14 ve P4-2'nin birlikte ihlaline hükmetmiştir. Suriyeli bir sığınmacının P4-4 ile birlikte m.3 ve m.14 bağlamında ırksal ve dinsel temelde bir ayrımcılığa maruz kaldığı iddiasıyla AB'yi AİHM önünde dava ettiği varsayılacak olursa mahkemenin ihlal kararı vermesi gerekir. Zira Suriyeli sığınmacıların sığınma hakkına erişimini engellemek amacıyla denizlerde itildiği ve bu itmeler sonucunda pek çok can kaybının vuku bulduğu, bir şekilde AB sınırlarına ulaşmayı başaran sığınmacıların da işkence ve kötü muameleye maruz kaldığı, sığınma başvurularının alınmadığı ve geri gönderildiği malum olup, yukarıda açıklanan AİHM içtihadı çerçevesinde bu fiillerin m.14 ile birlikte m.3 ve P4-4 kapsamında yer aldığı açıktır. Bu olayların varlığı karşısında karakteristik olarak benzer durumda olup yine kitlesel biçimde AB sınırlarına sığınma talebi ile gelen Ukraynalı sığınmacılar bakımından böyle bir muamelenin bulunmayışı ırksal ve dini temelde ayrımcılık yapıldığı savını kuvvetlendirmektedir.⁹⁸ Burada karşı argüman olarak devletin egemenlik yetkisi gereği ülkesine alacağı kimseleri seçmekte elbette ki takdir yetkisinin bulunduğu ileri sürülebilir. Her ne kadar AB'nin Ukraynalılar lehine Geçici Koruma Direktifi'ni derhal aktive etmesi politik bir ayrımcılık olarak nitelendirilebilse de burada AİHS bağlamında ayrımcılık yaratan asıl husus Ukraynalılar sığınmaya erişim hakkından sorunsuz biçimde faydalanırken Suriyelilerin sığınmaya erişiminin engellenmesidir. Mevzu bahis sığınmaya erişim olduğundan, AB'nin geri göndermeme ilkesinin etrafını dolanmak amacı ile çeşitli ülkelerle akdettiği geri kabul anlaşmaları da durumu değiştirmeyecektir.

Sonuç

Devletin yabancıları ülkeye kabul edip etmemek bakımından sahip olduğu takdir yetkisi, hem devletin taraf olduğu uluslararası antlaşmalar hem de artık bir örf ve adet hukuku kuralı olduğu yönünde hakkında pek tartışma bulunmayan geri göndermeme ilkesi tarafından sınırlandırılmıştır. Devlet,

⁹⁸ Nitekim AİHM içtihadına bakıldığında son 10 yıl içinde sınır dışı edilmek istendiği için m.3 kapsamında hakları ihlal edildiği iddiasıyla başvuru yapan kimselerin büyük çoğunluğunun Asya, Afrika ve Ortadoğu coğrafyasından gelen ve bazı başvurularda İslam dinine mensup olduğu belirtilen kimseler olduğu görülmektedir. Dava listesi için bkz. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22expulsion%22%2C%22languageisocode%22:%5B%22ENG%22%5D%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%2C%22kdate%22:%5B%222012-08-18T00:00:00.0Z%22%2C%222022-08-18T00:00:00.0Z%22%5D%2C%22violation%22:%5B%223%22%5D%7D>

mültecilerin korunmasına ilişkin bir antlaşmaya taraf olduğu takdirde, o antlaşmada öngörülen yükümlüklerine uygun olarak sığınma başvurusunu kabul etme, başvuruyu değerlendirme ve kişi şartları sağlıyor ise mülteci statüsü tanıma yükümlülüğü altındadır. Ayrıca en azından başvuru sonuçlanana dek antlaşma tarafı devlet, sığınmacıyı ülkesine kabul etmek zorundadır. Aksi takdirde mültecileri koruma amacıyla akdedilen uluslararası antlaşmalar tamamen işlevsiz kılınabilecek, devlet sığınma başvurularını kabul etmeyerek antlaşmadan kaynaklanan yükümlülüklerinden bütünüyle kurtulabilecektir.

Diğer yandan sürekli değişen ve evrilen uluslararası hukuk, insan hakları hukuku alanında meydana gelen gelişmeler ile devletlerin sığınmacıları ülkeye kabul edip etmeme noktasında tam bir serbesti içinde davranmasına önemli sınırlamalar getirmiştir. AİHS’de işkence ve kötü muamele yasağı mutlak bir hak olarak düzenlenmiştir ve buna göre hiç kimse, mülteci statüsünü haiz olsun ya da olmasın ya da herhangi bir tamamlayıcı koruma biçiminden yararlansın ya da yararlanmasın işkence veya kötü muamele görme konusunda ciddi bir risk bulunan ülke sınırlarına geri gönderilemeyecektir. Hem AİHS’nin 3. maddesinde öngörülen “hiç kimse”nin işkence ve kötü muameleye tabi tutulamayacağı ilkesinden, hem de Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma bakımından cinsiyet, ırk, renk, dil, din, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet başta olmak üzere her türlü ayrımcılığı yasaklayan 14. maddesinden çıkarılacak sonuç geri göndermeme ilkesinin uygulanması bakımından da ayırım gözetilemeyeceğidir. AB ve üye ülkelerin tercih ettiği geri itme ve Frontex ile sınırları koruma adı altında şiddet eylemleri gibi uygulamalar, uluslararası hukukun temel bir kuralı olan ayrımcılık yasağını diğerleri yanında Suriyeli sığınmacılar bakımından ihlal etmektedir.

Kaynakça

- Acer, Yücel ve İbrahim Kaya. *Uluslararası Hukuk*, 12.bs, İstanbul: Seçkin, 2021.
- Agreement on social policy concluded between the Member States of the European Community with the exception of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, *Official Journal of the European Communities*, C 191 /91, Temmuz 29, 1992.
- Alpkaya, Gökçen. “BM’de Irksal Ayrımcılık Yasası, Erken Uyarı ve Soykırım Suçunun nlenmesi,” Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 66, no. 03 (2011) 1-27.
- Amnesty International, “Greece: Pushbacks and violence against refugees and migrants are de facto border policy,” Haziran 23, 2021, Erişim Tarihi: Ağustos 20, 2022, <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2021/06/greece-pushbacks-and-violence-against-refugees-and-migrants-are-de-facto-border-policy/>
- “Annual budget of Frontex in the European Union from 2005 to 2021” Statista, Aralık 7, 2021, Erişim Tarihi: Mayıs 19, 2022, <https://www.statista.com/statistics/973052/annual-budget-frontex-eu/#:~:text=In%202021%2C%20the%20annual%20budget,460%20million%20Euros%20in%202020>
- Baumvol, Julia Motte, Tarin Cristino Frota Mont’Alverne ve Gabriel Guimarães Braga. “Extending Social Protection for Migrants Under the European Union's Temporary Protection Directive: Lessons from the War in Ukraine,” Oxford U Comparative L Forum, Erişim Tarihi: Mayıs 10, 2022, <https://ouclf.law.ox.ac.uk/extending-social-protection-for-migrants-under-the-european-unions-temporary-protection-directive-lessons-from-the-war-in-ukraine/>
- Baykal, Sanem ve İlke Gçmen. *Avrupa Birliği Kurumsal Hukuku*, Ankara: Seçkin, 2016.
- “Border Walls Symbolize a Europe Where Refugees are Increasingly Unwelcome”, Arab News, Ocak 15, 2022, Erişim Tarihi Mayıs 18, 2022, <https://www.arabnews.com/node/2004706/world>
- Carrera, Sergio, Meltem Ineli Ciger, Lina Vosyliute ve Leiza Brumat. “The EU grants temporary protection for people fleeing war in Ukraine: time to rethink unequal solidarity in EU asylum policy,” CEPS Policy Insights No 2022-09, Mart 2022, available at; <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/74394>
- Charter of Fundamental Rights of the European Union, *Official Journal of the European Union*, 2012/C 326/02, Ekim 26, 2012, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=cs>

- Council Decision 2011/273/CFSP of 9 May 2011 concerning restrictive measures against Syria, *Official Journal of the European Union*, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:121:0011:0014:EN:PDF>
- Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin, *Official Journal of the European Union*, 19/07/2000.
- Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof (Temporary Protection Directive in short), *Official Journal of the European Union*, 2001.
- Council of Europe, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Kasım 4, 1950.
- Council of Europe, Protocol no. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Kasım 11, 2000.
- Council of the European Union, *Council Implementing Decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection*, 2022/382, 04.03.2022.
- Çalık, Tacettin. “Sığınma Hakkının Korunması”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 23, no. 1 (2015): 117-146.
- Çiçekli, Bülent. *6458 sayılı Kanun Gereğince: Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, 6. bs. Ankara: Seçkin, 2016.
- Directive 2013/32/eu of the european parliament and of the council of 26 June 2013, *Official Journal of the European Union on Common Procedures for Granting and Withdrawing International Protection*, Haziran 26, 2013, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0032&from=en>
- ECHR, *Guide on Article 14 of the Convention and on Article 1 of Protocol No. 12 to the Convention*, Updated on 31 August 2021, para 21, Erişim Tarihi: Ağustos 20, 2022, https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_14_Art_1_Protocol_12_ENG.pdf
- ECHR, *AI and Others v. Poland*, App. No.39028/17, 30.06.2022.
- ECHR, *Bah v. The United Kingdom*, App. No.56328/07, 27.09.2011.
- ECHR, *Burden v. the United Kingdom (GC)*, App. No. 13378/05, 29.04.2008.
- ECHR, *D.H. and Others v. the Czech Republic (GC)*, App. No.57325/00, 13.11.2007.

- ECHR, Guide on the case-law of the European Convention on Human Rights: Immigration, 31 Ağustos 2022, Erişim Tarihi: Eylül 2, 2022, 27, https://echr.coe.int/Documents/Guide_Immigration_ENG.pdf
- ECHR, Hirsi Jamaa and Others v. Italy (GC), App. No.27765/09, 23/02/2012
- ECHR, Ilias Ahmed v. Hungary (GC), App. No. 47287/15, 21.11.2019.
- ECHR, Khlafia and Others v. Italy, App. No.16483/12, 15/12/2016.
- ECHR , M.H. and Others v. Croatia, App. No. 15670/18, 43115/18, 04/04/2022.
- ECHR, M.K and Others v. Poland, App. No.40503/17, 42902/17, 43643/17, 23/07/2020.
- ECHR, MSS v. Belgium and Greece, App. No.30696/09, 21.01.2011.
- ECHR, N.D. and N.T. v. Spain, App. No.8675/15, 8697/15, 03/10/2017.
- ECHR, Ponomaryovi v. Bulgaria, App. No.5335/05, 21.06.2011.
- ECHR, Timishev v. Russia, App.No.55762/00, 55974/00, 13/12/2005, paras 12-13.
- Eren Yılmaz, Esra. “Avrupa Birliği’nin Ukraynalılar için Uygulayacağı Geçici Koruma Rejimi Üzerine Bir Değerlendirme,” *Lexpera Blog*, Mart 14, 2022, <https://blog.lexpera.com.tr/avrupa-birliginin-ukraynalilar-icin-uygulayacagi-gecici-koruma-rejimi-uzerine-bir-degerlendirme/>
- “EU-funded boats to abusive Libyan coastguard underline European complicity in grave violations against sea migrants” Reliefweb, Ekim 15, 2021, Erişim Tarihi: Mayıs 19, 2022, <https://reliefweb.int/report/libya/eu-funded-boats-abusive-libyan-coastguard-underline-european-complicity-grave>
- European Commission, “Annex to the Report from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council” Brussels, COM(2017) 405 Final, [https://www.europeanmigrationlaw.eu/documents/COM\(2017\)405-Annex3.PDF](https://www.europeanmigrationlaw.eu/documents/COM(2017)405-Annex3.PDF) , 26.07.2017.
- European Commission, “Study on the Temporary Protection Directive Final Report” Erişim Tarihi: Mayıs 9, 2022, https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2020-09/final_report_evaluation_tpd_en.pdf
- European Court of Justice, Aranyosi and Căldăraru, Judgment of the Court (Grand Chamber), (Joined Cases C-404/15 and C-659/15) Nisan 5, 2016.
- European Union, “Proposal for a Council Implementing Decision Establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001, and having the effect of introducing temporary protection”, Brussels, COM(2022) 91 Final, 02.03.2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1646384923837&uri=CELEX%3A52022PC0091>

- “For Ukraine’s Refugees, Europe Opens Doors That Were Shut to Others” NY Times, Mart 3, 2022, Erişim Tarihi: Ağustos 20, 2022, <https://www.nytimes.com/2022/02/26/us/politics/ukraine-europe-refugees.html>
- “Germany Is Displacing Afghan Refugees to Make Way for Ukrainians” Foreign Policy, Nisan 20, 2022, Erişim Tarihi: Mayıs 20, 2022, <https://foreignpolicy.com/2022/04/20/germany-refugee-policy-afghanistan-ukraine/>
- “Greece is 'Europe’s shield’ in migrant crisis, says EU chief von der Leyen on visit to Turkey border” Euronews, Mart 4, 2020, Erişim Tarihi: Mayıs 19, 2022, <https://www.euronews.com/2020/03/03/greece-migrant-crisis-is-an-attack-by-turkey-on-the-eu-austria>
- Gül, İdil Işıl ve Ulaş Karan. *Ayrımcılık Yasağı Eğitim Rehberi*, 1. bs., İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.
- Harvey, C. *Seeking Asylum in the UK: Problems and Prospects*, London: Butterworths, 2000 mi 2004 mü?
- Human Rights Watch, “EU: Don’t Send Syrians Back to Turkey,” June 20, 2016, Erişim Tarihi: Ağustos 2, 2022, <https://www.hrw.org/news/2016/06/20/eu-dont-send-syrians-back-turkey>
- Human Rights Watch, “Greece: Violence Against Asylum Seekers at Border,” Mart 17, 2020, Erişim Tarihi: Ağustos 20, 2022, <https://www.hrw.org/news/2020/03/17/greece-violence-against-asylum-seekers-border>
- ILO, Discrimination (Employment and Occupation) Convention, 1958 (No. 111), Erişim Tarihi Temmuz 10, 2022, https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C111
- Karan, Ulaş. “Bireysel Başvuru Kararlarında Ayrımcılık Yasağı ve Eşitlik İlkesi”, Anayasa Yargısı 31, no. 1 (2015): 235-306.
- Konyalı, Gökçe. *Uluslararası Hukukta Sığınma Hakkı*, Ankara: Seçkin, 2021.
- Luyten, Katrien. “Temporary Protection Directive”, European Parliamentary Research Service, Mart 2022, Erişim Tarihi: Ağustos 20, 2022, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/729331/EPRS_BRI\(2022\)729331_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/729331/EPRS_BRI(2022)729331_EN.pdf)
- “Leaked report finds Frontex 'covered up' illegal migrant pushbacks by Greek authorities” Euronews, Temmuz 29, 2022, Erişim Tarihi: Ağustos 20, 2022, <https://www.euronews.com/my-europe/2022/07/29/leaked-report-finds-frontex-covered-up-illegal-migrant-pushbacks-by-greek-authorities>

- Metin, Yüksel ve Ümmühan Kaygısız. "Avrupa Birliği'nde Temel Hakların Korunması ve Lizbon Antlaşması'nın Getirdiği Yenilikler," Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Dergisi 1, no. 1 (2011): 125-158.
- "Polonya, Slovakya ve Macaristan'dan Kota Kararına Tepki," AA, Eylül 6, 2017, Erişim Tarihi: Mayıs 18, 2022, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/polonya-slovakya-ve-macaristandan-kota-kararina-tepki/902895?amp=1>
- Protocol Relating to Article 6(2) of the Treaty on European Union on the Accession of the Union to the European Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, *Official Journal of the European Communities*, C2007/306/01, Aralık 13, 2007.
- Rijpma, Jorrit J. "Frontex: successful blame shifting of the Member States?," Elcano Newsletter, 13 Nisan 2010.
- Söylemez, Nagihan. "Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Suriye Mülteci Krizinin Türkiye-AB İlişiklerine Yansımaları" (Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, 2017)
- "They showed us no mercy': Greek border forces accused of stripping, beating refugees" Middle East Eye, Mart 6, 2020, Erişim Tarihi: Ağustos 20, 2022, <https://www.middleeasteye.net/news/they-showed-us-no-mercy-greek-security-forces-accused-stripping-beating-refugees>
- Treaty of Amsterdam Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts, *Official Journal of the European Communities*, 97/C 340/01, Kasım 10, 1997.
- Treaty of Lisbon Amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community, *Official Journal of the European Communities*, C2007/306/01, Aralık 13, 2007.
- Treaty on European Union, *Official Journal of the European Communities*, 92/C 191/01, Temmuz 29, 1992.
- UN, Convention against Discrimination in Education, 14 Aralık 1960, Erişim Tarihi Temmuz 10, 2022, http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=12949&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- UN Human Rights Committee, General Comment, no. 31, CCPR/C/21/Rev.1/Add.13, (2004)
- UN, Syria Regional Refugee Response, Erişim tarihi Ağustos 20, 2022, <https://data.unhcr.org/en/situations/syria>
- UNGA, Convention Relating to the Status of Refugees, 28 July 1951.
- UNGA, International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, A/RES/2106(XX), 1965, Erişim Tarihi: Temmuz 10, 2022,

<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-elimination-all-forms-racial>

UNGA, International Covenant on Civil and Political Rights, 21st Session, 1966, Erişim Tarihi: Temmuz 10, 2022. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

UNGA, International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights , A/RES/2200(XXI)[C], 1966, Erişim Tarihi Temmuz 10, 2022, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>

UNGA, United Nations Declaration on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, A/RES/18/1904, Erişim Tarihi Temmuz 10, 2022, [https://www.oas.org/dil/1963%20United%20Nations%20Declaration%20on%20the%20Elimination%20of%20All%20Forms%20of%20Racial%20Discrimination,%20proclaimed%20by%20the%20General%20Assembly%20of%20the%20United%20Nations%20on%20November%2020,%201963,%20resolution%201904%20\(XVIII\).pdf](https://www.oas.org/dil/1963%20United%20Nations%20Declaration%20on%20the%20Elimination%20of%20All%20Forms%20of%20Racial%20Discrimination,%20proclaimed%20by%20the%20General%20Assembly%20of%20the%20United%20Nations%20on%20November%2020,%201963,%20resolution%201904%20(XVIII).pdf)

“Ukraine: Commission proposes temporary protection for people fleeing war in Ukraine and guidelines for border checks” European Commission, Mart 2, 2022, Erişim Tarihi Mayıs 19, 2022, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1469

Uzun, Elif. “Mülteci Hukuku,” içinde *Uluslararası Hukuk II*, ed. Ayşe Nur Tütüncü et al., 116-141. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013.

Vitiello, Daniela. “The Nansen Passport and the EU Temporary Protection Directive: Reflections on Solidarity, Mobility Rights and the Future of Asylum in Europe,” *European Papers-A Journal on Law and Integration* 1, (2022): 15-30.

Yücel, Ensari. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa Birliği Direktiflerinde Ayrımcılık Yasağı Hukuku,” *Adam Academy Journal of Social Sciences* 6, no. 1, 2016, 59-84.

